

bioKennis bericht

Geit

mei 2010

7

Lammeren grazen op een veldkavel

Veel geitenbedrijven hebben een beperkt huiskavel. Als de lammeren ook op het huiskavel geweid worden, wordt de beweidingruimte voor de melkgevende geiten nog krapper. Een oplossing zou zijn om de lammeren van huis te laten grazen. Sander Koster van Gerbrande State heeft al jarenlang goede ervaringen met het dag en nacht weiden van lammeren op afstand. Afgelopen jaar hebben ook de families Wanders en Tuenter hun lammeren naar tevredenheid op een veldkavel geweid. In dit bioKennis-bericht zijn hun ervaringen op een rij gezet.

Leeftijd naar buiten

Op Gerbrande State gaan normaliter de lammeren die in februari geboren worden in juni naar het veldkavel. De familie Tuenter weidde in 2009 70 lammeren vanaf juni in een natuurgebied. Dit jaar gaan 125 lammeren in april naar het natuurgebied en volgen er in de loop van de zomer nog 125. Bij de familie Wanders gaan ze naar buiten als ze minimaal vier maanden oud zijn en vanaf half juni, als de nachttemperatuur hoog genoeg is.

Nachtverblijf en schuilplaats

Op Gerbrande State hebben de 60-80 lammeren een veewagen ter beschikking als nachtverblijf en schuilplaats. Bij Tuenter hadden de 70 lammeren in 2009 beschikking over twee grote kadaverbakken (rundvee € 550,- per stuk). In de loop van de zomer werden deze te klein voor het aantal lammeren en stonden er lammeren buiten als het regende. Dit leek geen probleem en lokte zelfs andere lammeren naar buiten om ook met regen te gaan grazen. In 2009 hadden bij Wanders 35 lammeren een hok van 18 m² en in een andere wei hadden 40 lammeren de beschikking over een veewagen. In hetzelfde jaar heeft Jan Wanders ze twee weken in een wei gezet zonder nachtverblijf. Hij overweegt om een deel van de lammeren dag en nacht te laten grazen zonder nachtverblijf.

Een veewagen dient als nachtverblijf en schuilplaats

→ Ambitie

Biologische zuivel is onderscheidend in product, productiewijze en relatie met consument.

Een aantal speerpunten van de product-werkgroep Zuivel en Rundveevlees zijn:

- Producten ontwikkelen met een betere voedingswaarde en betere smaak;
- Bijdragen aan een passende uitbetaal-prijs voor alle schakels van de keten;
- Kringloop sluiten en efficiënter werken met mineralen uit mest en voer;
- Robuuste dieren ontwikkelen met minder krachtvoer en minimaal anti-bioticagebruik;
- Versterken van de biologische geiten-sector.

Lopend onderzoek biologische geitenhouderij

Kostprijsoptimalisatie

- Kostprijsberekening
- Voeding (100% biologisch voeren en mineralen)
- Weerstand en gezondheid
- Fokkerij
- Arbeidsbehoefte op geitenbedrijven

Onderscheidendheid

- Welzijn en begrazing
- Productkwaliteit geitenmelk

Afrastering

Als afrastering wordt er op Gerbrande State een dubbel elektriciteitsdraadje gespannen. Zolang de klok goed functioneert zijn er geen problemen met uitbrekers. Sander Koster van Gerbrande State is er wel scherp op dat de lammeren met de veewagen van het ene naar het andere perceel worden vervoerd. Zo voorkomt hij dat de geiten leren dat het gras achter het hek groener is. Bij Tuenter zijn de natuurpercelen die begraasd worden omgeven door sloten. Bij Wanders gebruiken ze een afrastering van vijf draden omdat ze langs een drukke weg zitten. Op de onderste draad staat geen stroom zodat de accu langer mee gaat.

Oppervlakte

Op Gerbrande State worden de lammeren, afhankelijk van de perceelsgrootte, na 7 tot 14 dagen omgeweid. Bij de familie Tuenter hadden de 70 lammeren in 2009 5 ha natuurgebied ter beschikking. Dit konden de lammeren met grazen niet bijhouden. In 2009 graasde bij de familie Wanders 70 lammeren van een leeftijd van 5 maanden op 1,85 ha. Jan Wanders

schat dat 35-40 lammeren de grasgroei van 1 ha grasklaver bij kunnen houden. Als hij een aansluitend perceel van 4 ha had zou hij al de 150 lammeren weiden.

Bijvoeding in de wei

Op alle bedrijven worden de lammeren éénmaal per dag met brok gevoerd. Bij Gerbrande State krijgen de lammeren in de wei 150 gr. brok, terwijl lammeren bij opfok op stal 500 gr. brok per dag zouden krijgen. Tuenter gaf ze in 2009 300 gr. brok in de wei terwijl lammeren aan huis 500-600 gr. brok per dag krijgen. Op zowel Gerbrande state als bij Tuenter krijgen ze de brokken in een pvc-goot. Bij Gerbrande State staat deze goot op een bok en wordt elke keer na het voeren op zijn kop gegooid, zo kunnen de lammeren er niet in staan en de boel vervuilen en elkaar met bijvoorbeeld coccidioses besmetten. Het is ook belangrijk dat de voerplaats lang genoeg is zodat alle lammeren kunnen eten. Bij Wanders krijgen de lammeren in de wei 225 gr. brok per dag, terwijl de lammeren op stal 600-700 gr. brok krijgen. Mogelijk kan er

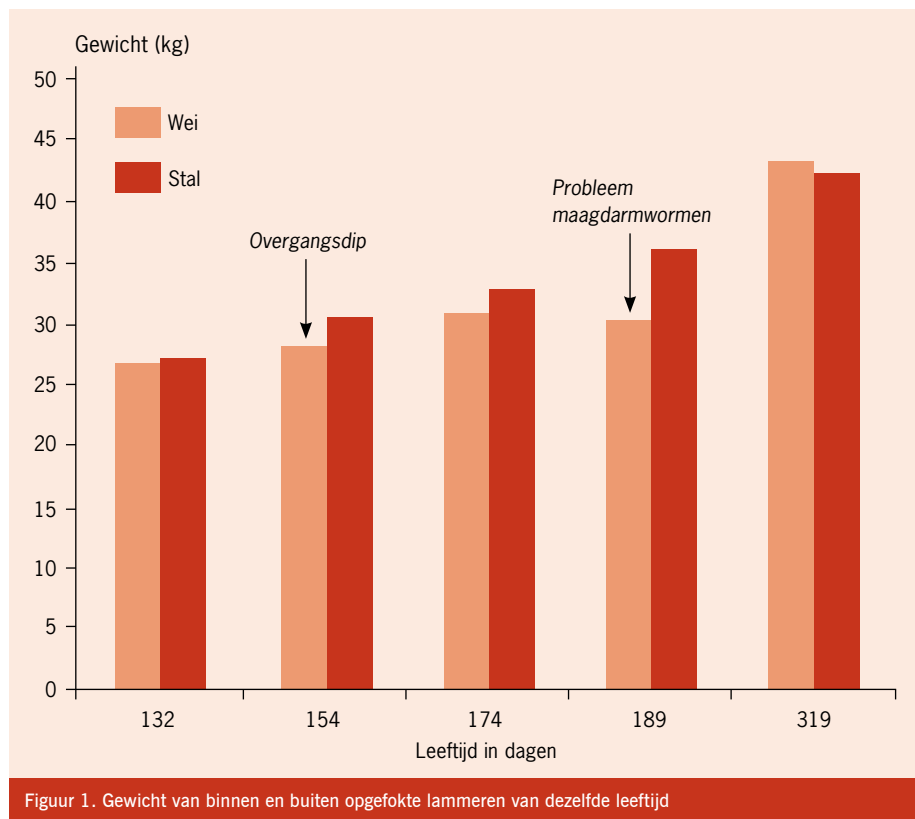
Overgang van stal naar weide

In 2008 liet onderzoek op Gerbrande State zien, dat een groep lammeren die 3 maanden (juni tot en met september) dag en nacht geweid werden in december hetzelfde wogen dan de groep die binnen opgefokt waren. Hierbij werd 27 kg brok per lam bespaard. Uit hetzelfde onderzoek kwam wel naar voren dat de overgang van de stal naar de weide vrij abrupt verliep waardoor ze in de eerste 2 weken een terugval in groei doormaakte (zie Figuur 1 en Biogeit rapport nr. 17). Om in 2009 de overgang wat beter te laten verlopen heeft Sander Koster de lammeren een week voordat ze de weide in gingen al laten wennen aan vers gras naast het hooi en brok. Daarnaast heeft hij met de 65 lammeren, 2 oudere, gesteunde geiten meegestuurd om ze sneller het grazen te leren.

in de overgangperiode van de stal naar de wei iets meer brok gevoerd worden (zie kader hierboven).

Als afrastering wordt er op Gerbrande State een dubbel elektriciteitsdraadje gespannen

Figuur 1. Gewicht van binnen en buiten opgefokte lammeren van dezelfde leeftijd

Maagdarmpwormen en coccidioses

Hoewel lammeren op Gerbrande State minimaal elke 2 weken worden omgeweid, was er in 2008 een maagdarmpwormbesmetting. Andere jaren (ook afgelopen jaar) waren maagdarmpwormen geen probleem. Sander Koster denkt dat de besmetting overgebracht is door reeën die ook intensief op deze percelen grazen. De maagdarmpwormbesmetting resulteerde in 2008 in een groeidip in vergelijking met lammeren op stal (zie Figuur 1). Bij de familie Tuentler waren er in 2009 geen problemen met maagdarmpwormen en coccidioses. Bij de familie Wanders waren er in 2008 geen problemen. In 2009 hebben ze de lammeren moeten behandelen tegen coccidioses. Preventief werken en controle op parasitaire infecties blijft dus zeer belangrijk.

Dekken

Op Gerbrande State worden de 80 lammeren door 2 bokken gedekt. Bij Tuentler liepen afgelopen jaar 11 bokken bij de 70 lammeren. Dit gaf te veel concurrentie tussen de bokken en onrust bij de lammeren. In oktober is er 1 bok bijgezet voor de nadekking. Eén bok op 50 lammeren lijkt genoeg. Bij Wanders komen ze half september uit de wei en gaan ze half oktober bij de bok. Bij de lammeren

lopen altijd minimaal 2 bokken om het risico van een onvruchtbare bok te minimaliseren.

Ontwikkeling en gezondheid lammeren

Over het algemeen is de ontwikkeling en de gezondheid van de lammeren in de wei hetzelfde of beter dan die van lammeren op stal. Maagdarmpwormen en coccidiose blijven aandacht vragen.

Bij de familie Tuentler was er tijdens het weideseizoen geen uitval van de lammeren. Ook was de algemene weerstand van de lammeren die in het natuurgebied zijn beweid hoger vergeleken met de lammeren die op huiskavel zijn beweid. De lammeren in het natuurgebied zijn niet ingent tegen clostridium. De lammeren in het natuurgebied waren groter en forser dan de lammeren die thuis liepen. Ook bij Wanders hebben de lammeren het in beide jaren goed gedaan.

Graasgedrag als jaarling

Op Gerbrande State en bij de familie Wanders zijn in 2009 de lammeren die in 2008 op stal of in de wei zijn opgefokt gevolgd wat betreft hun graasgedrag als jaarling. Op beide bedrijven kon geen verschil worden gezien in graasgedrag tussen de verschillende opfokmethoden.

Jan Wanders schat dat 35-40 lammeren de grasgroei van één ha grasklaver bij kunnen houden

Een mogelijke verklaring hiervoor is dat alle geiten op Gerbrande Sate ook vers gras op stal krijgen waardoor er al een zekere gewenning optreedt. Een andere verklaring is dat beide groepen jaarlingen in eenzelfde groep volwassen geiten werden geweid waardoor ook de op stal opgefokte lammeren het grazen zeer snel hebben aangeleerd. Bij Tuentier lijken de jaarlingen die in het natuurgebied hadden gegraasd wel beter te gaan grazen dan de andere geiten. Ook andere geitenhouders geven aan dat lammeren die gegraasd hebben in de opfok sneller het grazen oppakken als jaarling dan lammeren die binnen zijn opgefokt. Dit zou een extra reden zijn om lammeren dag en nacht te weiden en het grazen in de opfok al aan te leren.

Immuniteit voor maagdwormen

Een veel gestelde vraag is of lammeren die tijdens het grazen in de opfok ook besmet worden met maagdwormen een immuniteit hiertegen opbouwen. Hierbij wordt vaak de vergelijking getrokken met de immuniteitsopbouw van kalveren voor maagdwormen. In principe

bouwen geiten heel moeilijk een immuniteit op tegen maagdwormen en zijn er geen onderzoeksresultaten bekend waar dit bij lammeren is aangetoond.

Economie en arbeid

Bij de familie Tuentier leverde beweiding van lammeren in een natuurgebied in de periode van mei tot en met oktober een besparing op van € 60,- per lam. De besparingen zitten hem vooral in geen mestafzetkosten en het vervallen van een lager gebruik van kracht- en ruwvoer. Voor de 70 lammeren was dit een totale besparing van € 4.200,-. Wat betreft Jan Wanders is arbeid een belangrijke factor. Als hij al zijn lammeren buiten kan weiden levert dat hem een arbeidsbesparing op. Als hij de helft buiten heeft en de helft binnen kost het hem uiteindelijk meer tijd.

Conclusies

Het dag en nacht laten grazen van lammeren op een veldkavel lijkt voor meerdere bedrijven kansen te bieden om het huiskavel te ontlasten. Niet alleen levert het een goede ontwikkeling op van de lammeren maar ook leren lammeren snel grazen. Punten van aandacht blijven de overgang van de stal naar de weide en de besmetting met maagdwormen en coccidioses.

Het doel van Bioconnect is het verder ontwikkelen en versterken van de biologische landbouwsector door het initiëren en uitvoeren van onderzoeksprojecten. In Bioconnect werken ondernemers (van boer tot winkelvloer) samen met onderwijs- en onderzoeksinstellingen en adviesorganisaties. Dit leidt tot een vraaggestuurde aanpak die uniek is in Europa.

Het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit is financier van de onderzoeksprojecten.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Wageningen UR (University & Research centre) en het Louis Bolk Instituut zijn de uitvoerders van het onderzoek. Op dit moment zijn dit voor de biologische landbouwsector ongeveer 140 onderzoeksprojecten.

Contact

Nick van Eekeren, Louis Bolk Instituut
telefoon: 0343 523 860
e-mail: n.vaneeekeren@louisbolk.nl
www.biokennis.nl

Tekst: Nick van Eekeren, Louis Bolk Instituut

Eindredactie / Vormgeving / Productie:
Communication Services Wageningen UR
e-mail: info@biokennis.nl
telefoon: 0317 486 370